

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

GUTTUSO REALIZMUSA

Renato Guttuso kortárs olasz festő belgrádi kiállítása alkalom lehetne újra feleleveníteni a már sokszor feltett, de kikezdehetetlenül még meg nem válaszolt kérdést: kire mondjuk (mondhatjuk), hogy realista (Courbet-t parafrazálva, az angyalfestők realisták-e?); a hagyományos perspektívába ágyazott mimetikus ábrázolásmódot, munkamódszert értünk-e a fogalmon, egy korszak meghatározott témák iránti előszeretétét, illetve e témákat az említett módon feldolgozó „iskolát”, vagy tágabb értelemben valami megfoghatatlanabb mást, a valóságot töredékein át teljességében érzékelné kívánó, apró észleléseket szokatlan, de mégis valós világgá összegyúró hozzáállást stb. — a felsorolás tovább folytatható, gondoljunk például a szürrealisták kijelentésére, miszerint ők a legnagyobb realisták, mert az ember tudatos világa mellé szabadítják annak felfedett tudatalatti világát; a futuristák érvelése is hasonló, ők is realistának, igazmondónak tartották magukat, mondván, az előttük járók abban a hiszemben, hogy a valóságot festik, hazugságot tálaltak, mert nem vettek (nem vehettek) tudomást a bennünket körülvevő állandó mozgásról, dinamikáról. Ismertesek a Mondrian realista voltára építő elméletek; és Tapiés mázsás vakolatból felhordott hatalmas falai, képei nem realisták-e? De fölösleges folytatni a felsorolást, annál is inkább, mert célunk Guttusóról szólni, és rendelkezünk egy elfogadható kritériummal! a XX. századi realisták kiválasztására, amit Németh Lajos így fogalmazott meg: „A társadalmi kérdésekre is fogékony, a formai, módszertani síkon pedig leginkább az expresszionizmussal érintkező irányokat és művészeteket minősíthetik realistának.” E kritérium szerint Renato Guttuso realista. Esetenként szocialista realistának is nevezik. Ezzel újabb kategória jelentéstartalmának értelmezésére kényszerülünk. Ha szocialista realistákon az akadémista eszközökkel dolgozó, ütközésmentes, mindenképpen fejlődést kiáltó, sértő sekéllyel oktató, a személyi kultusz felfuttatta festőket értjük — akkor Guttuso nem szorítható táborukba. Guttuso elítélte a peredviznyikok megkezdte utat járó szovjet és az őket követő szocialista realistának nevezett, főleg a negyvenes években elszaporodott festőket. A peredviznyikok vonulata helyett az „autentikus realisták”: Courbet, Caravaggio, Rembrandt, Raffaello felé fordul. Hogy tőlük tanul, hogy velük vitázik, azt nemcsak a „szellemi kerekasztal-beszélgetésre” meghívott festők és modellek kara mutatja a Hommage á Picasso II, 1973-ban festett, Belgrádban is kiállított képén, hanem alkotó világa összességében is erről szól. Melleztük nem utasítja el a „modern” művészet oldaláról ért hatásokat sem (Picasso, Van Gogh, Kokoschka, Ensor, Chirico, Marc).

Elkötelezett hozzáállása, rajzai agitativitása és cselekményessége miatt sorolták (sorolhatják) a szocialista realisták körébe. Gyakori motívumai az ökölbe szorított, kézfogásra nyújtott, vörös szegfűt magasba lendítő, transzparenst szorongató kéz vagy a tüntető egyetemisták, a sarló-kalapács (ez utóbbi plakátformában még műterme falára is felkerül, az 1970-ben festett Műtermi látogatók három képének egyikén). Expresszionista vonalvezetésével megrajzolja az ismert munkásmozgalmi alakokat is. Persze vannak más témájú képei is, de ezeknél sem hagyja kétségek közt a szemlélt, világosan tudtára adja hovatartozását. Szerinte — „A művészet feladata, hogy éppolyan része legyen a forradalmi folyamatnak, mint a politikai szervezés, a gerillaháború, a barikádharc és a többi.” „Olyan festő, aki naprakész frissességgel tájékozódik művészetben és politikában, eszmétörténetben és emberi sorsokban” — olvashatjuk róla. Rajzainak egy részében valóban naprakészen szolgálja a pillanatot. Tajge épp emiatt mondja a szocialista realizmusról, hogy „pedagógia és zsurnalizmus, de nem művészet”.

Még valami közrejátszott Guttusonak a szocialista realistákkal való rokonításához. Mikor a világon csaknem valamennyi szabad alkotó a nonfiguráció módozataival kísérletezett, Guttuso állhatatosan kitartott a figuráció mellett. „Az anyémekhez hasonló konkrét képzetek konkrét közvetítésére törekedtem és törekszem ma is, ezért vontam ki magam a nonfiguratív konvenció alól” — írja Guttuso, és hozzáteszi: „A művészet számomra morális kérdés, a figurativitás pedig szükségszerűség.”

Szólni kell még, bár lehet, éppen innen kellett volna megközelíteni festészetét, Guttuso Piccasóhoz fűződő kapcsolatáról. A belgrádi tárlat csak megerősíti ezt a kapcsolatot. Valamilyen formában, vagy élethű portré, vagy a Guernica motívumai által Picasso ott van Guttuso itt bemutatott legtöbb vásznán. Tudni kell, hogy Guttuso a Guernicát eszményi párttagsági könyvnek tartotta. Persze túl egyszerű lenne átvenni annak motívumait és ezzel az új festménynek forradalmi tartalmat biztosítani. Valami más kényszer (?) hajthatja erre Guttusót, valami, amit ő maga fogalmazott meg, csakhogy nem saját, hanem Picasso képei láttán, „hogy lényegében mást sem tesz, mint festőkkel társalkodik”. Guttuso is társalkodik, társalkodnia kell, nemcsak Picassóval, akit egyértelműen elfogad, beszélni hagy, hanem például Dürerrel vagy a holland csendéletfestőkkel is. A kiállítást indító képen például ott van a citrom Willem Kalf ismert csendéletéről, csakhogy vele szembe nem rákot állít, hanem koponyát. Az 1970-es Műtermi látogatók középső képén Dürer szentképszerű önarcképét idézi meg egy kabarétáncosnő társaságában, és tortával kínálja. Nem karikátúraszerű az ötlet, úgyesen, mesterkézzel vászonra vetve?

BARTUC Gabriella